

5. ročník súťaže klope na dvere, je čas rekapitulovať...

Prezident Slovenskej republiky Ivan Gašparovič privítal v Prezidentskom paláci v Bratislave v decembri 2007 starostov ocenených obcí v súťaži Dedina roka 2007 a všetkých ostatných víťazov predchádzajúcich ročníkov súťaže (foto: A. Kršáková)

Súťaž je aktuálna. Najlepší spevák, herec, športovec, najkrajšia tenistka, najobľúbenejšia televízna osobnosť, Miss Slovensko, Superstar... Vôňa roka, tvár roka, auto roka. Obrovské prostriedky vynaložené na priebeh súťaže a ceny. No čo už len môže byť tá Dedina roka?! Najkrajšia, najmodernejšia, najväčšia, najbohatšia...?

Súťaž Dedina roka sa zrodila v roku 2001 v snahe previesť výsledky uplatňovania Programu obnovy dediny na Slovensku. Impulzom k vzniku súťaže bola aj výzva Európskeho pracovného spoločenstva pre rozvoj vidieka a obnovu dediny, ktorého je Slovensko platným členom už od roku 1997. Realizácie tejto novej, netradičnej a hlavne neznámej úlohy sa ujala Slovenská agentúra životného prostredia v Banskej Bystrici pod gesciou Ministerstva životného prostredia SR a v spolupráci so Spolkom pre obnovu dediny. Boli to práve zakladajúci členovia spolku, ktorí dali hlavy dokopy a sformulovali prvé pravidlá a

podmienky súťaže, vrátane kritérií hodnotenia, ktoré s miernymi úpravami pretrvali dodnes.

Zmyslom súťaže je preukázať komplexnú obnovu duchovného, hmotného a prírodného prostredia dediny, s dôrazom na zachovanie identity, tradícií a špecifik tohto prostredia. Presne to, čo je predmetom uplatňovania Programu obnovy dediny. Ale to zase nie je také jednoduché! Dedina sa musí prejavovať ako: „hospodár, maľovaná, klenotnica, pospolitost, partner, hosťiteľ“. Šesť oblastí hodnotenia, šesť vyplnených strán formulára, kopa doložených fotografií, brožúr, výstrižkov, koncepčných a plánovacích dokumentov. Nakoniec komisionálne hodnotenie „in situ“, skutočná prezentácia aktivít obce, dokumentujúce fotografie, spravodajské reportáže. Zložitá metóda

hodnotenia, pestré zloženie komisií, náročné rozhodnutia. Tá dedina, ktorá preukáže svoju obnovu komplexne vo všetkých oblastiach, má šancu na víťazstvo. Ostatné obce, ktoré sú výnimočné v niektorých hodnotených oblastiach, zaujmú ďalšie miesta a ocenenia.

Dedinu ako hospodára charakterizuje prítomnosť, výkonnosť a verejná angažovanosť miestnych podnikov, závodov a iných hospodárskych zariadení, súčinnosť poľnohospodárov, lesníkov a obce, ekologicky únosné a racionálne využívanie a zaobchádzanie s miestnymi zdrojmi a surovinami a ich využitie vo výrobe.

Dedina ako maľovaná je taká, ktorá sa môže pochváliť viacerými obnovenými objektmi, súladom starého a nového, čitateľným prejavom stavebného poriadku a snahou rešpektovať regionálnu architektúru v novej výstavbe, udržiavanou zeleňou, čistotou a celkovým vzhľadom obce i ochranou životného prostredia.

Dedina ako klenotnica môže uspieť vtedy, keď úspešne uchováva kultúrne hodnoty, živí kultúrne aktivity, pestuje miestnu hrdosť, zachováva tradície, zvyky a zručnosti. Do úvahy sa berie existencia pôvodných architektonických a urbanistických charakteristík, celková atmosféra a originalita obce, ochrana prírody, biologicky a ekologicky cenné lokality.

Dedinu ako pospolitost charakterizuje rozsah a rôznorodosť spolkovej, klubovej a inej záujmovej činnosti, podmienky na verejné spoločenské stretnutia, sociálne služby a charita, starostlivosť o dôchodcov, mládež a marginalizované skupiny, stav výchovy, vzdelávania a osvetu, podmienky na šport a oddych, komunikácia a práca s ľuďmi, občianska angažovanosť a spolupráca.

Dedina ako partner sa posudzuje podľa uzavretých dohôd a fungujúcich partnerstiev, uplatnených metód a stratégie zabezpečovania trvalo

udržateľného rozvoja, vrátane existencie rozvojových dokumentov, medziobecnej a cezhraničnej spolupráce, odovzdávania skúseností a kultúry partnerských vzťahov.

Dedina ako hosťiteľ sa prejavuje predovšetkým dobrou úrovňou zariadení slúžiacich cestovnému ruchu – ubytovacích, stravovacích, športových a zábavných, a zariadení doplnkových služieb s využitím prvkov miestneho koloritu. K tomu patrí pohostinnosť, sprístupnenie miestnych atrakcií, kvalitné informácie, priestorové informačné značenie, propagácia, náučné a turistické chodníky, cyklotrasy a verejné oddychové miesta.

Súťaž Dedina roka je príležitosťou pre obce prezentovať svoje úspechy, krásy, výnimočnosti. Cení sa originalita prístupov, dôraz na zachovanie typických čŕt, osobitostí, identitu prostredia, participáciu obyvateľov na obnove, fantáziu, odvahu, nápady, existenciu vízií. Súťaž je šanca preukázať kvality, uvedomiť si hodnoty, motivovať obyvateľov, inšpirovať sa navzájom, pritiahnuť návštevníkov a reprezentovať našu krásnu vidiecku krajinu. Súťaž vytvára priestor na propagáciu hodnôt vidieckej krajiny a na ochranu jej charakteristického vzhľadu. Z doterajších 4 ročníkov súťaže máme štyroch víťazov – Soblahov (2001), Hrušov (2003), Vlachovo (2005), Liptovská Teplička (2007). Popri nich sa predstavilo množstvo úspešných obcí, spomeniem aspoň niektoré – Očová, Pruské, Semerovo, Moravany nad Váhom, Štrba, Uhrovec, Žalobín, Slovenský Grob, Spišský Hrhov, Turčianska Štiavnica, Poproč, Brdárka, Čierny Balog, Dvorianky, Čečevojce, Nižná Boca... Skutočne zastúpenie širokých regiónov Slovenska. Víťazné obce dostali príležitosť zmerať si sily aj v silnej medzinárodnej konkurencii a obstáli veľmi dobre. Národná aj európska súťaž sa koná každé dva roky – víťazi našej súťaže postupujú na ďalší rok do európskej.

V roku 2002 bolo mottom európskej súťaže „Prekračovanie hraníc“. Reprezentant Slovenska Soblahov získal ocenenie „za mimoriadne výkony vzťahujúce sa na rozvoj rekreačného zázemia s vysokými ekologickými kvalitami, zlepšenie infraštruktúry a situácie zamestnanosti, zachovávaním národnej kultúry a za opatrenia na báze vzorovej kooperácie s krajským mestom a s občianskou iniciatívou“. V európskej súťaži v roku 2004 vyhlásenej pod mottom „Cestou k jedinečnosti“ získal Hrušov cenu za mimoriadne výkony vo viacerých oblastiach obnovy dediny. Bol ocenený z dôvodu, že „za najťažších geografických a hospodárskych podmienok je na najlepšej ceste uchrániť si svoju identitu, vybudovať infraštruktúru, zlepšiť kvalitu života a vybudovať prijateľný turizmus pri uplatňovaní tradičných remesiel a kultúrnych aktivít. Pozoruhodná je aj integrácia Rómov v škole a spoločnosti, ako aj príkladná spolupráca so združeniami a susednými obcami.“ V roku 2006 bola európska súťaž organizovaná pod heslom „Zmena ako príležitosť“. Vlachovo bolo ocenené za to, „akým pozoruhodným spôsobom stavia svoj rozvoj na prepojení stavebno-kultúrnych a krajinárskych kvalít a prijateľného turizmu. Mnohé parciálne projekty, ako renovácia kaštieľa či revitalizácia rybníkov, sú úspešným znakom tohto snaženia. Odborný dohľad a výrazná občianska angažovanosť sú ďalšími veľkými pozitívmi.“

Príšiel 4. ročník a víťazstvo Liptovskej Tepličky. Zdá

Slávnostné okamihy prevzatia európskeho ocenenia – zľava: Theres Friewald – Hofbauer, výkonná riaditeľka ARGE, Jozef Mezovský, starosta obce Liptovská Teplička, Július Ďurica, prednosta obecného úradu v Liptovskej Tepličke, Johannes Arnoldus Jorritsma, splnomocnenec holandskej kráľovnej Beatrix pre provinciu Frísko (foto: Ľ. Rešovská)

sa, že sa konečne „prelomili ľady“ v spoločenskom vnímaní súťaže, novinárska obec venovala podstatne viac priestoru tejto udalosti a všetky ocenené obce (vrátane víťazov všetkých ročníkov) prijal prezident republiky Ivan Gašparovič koncom roku 2007 v Prezidentskom paláci. Keď sme vďaka viacročným skúsenostiam porovnávali túto obec s ostatnými známymi adeptmi zo zahraničia, žartovne sme hovorili, že v európskej súťaži „nám hrozí víťazstvo“. A neboli sme ďaleko od pravdy. V roku 2008 dosiahlo Slovensko doslova historický úspech – obec Liptovská Teplička natoľko oslnila európskych členov komisie, že v hlasovaní o víťazovi sa postupne dostala až do finále a umiestnila sa tesne za víťaznou juhohtíroľskou obcou Sand in Taufers. Škoda len, že túto úžasnú slávnosť odovzdávania cien, a teda aj veľkú slávu pre Slovensko v Holandskom Koudume, si spolu s jej obyvateľmi nevychutnal žiadny oficiálny politický predstaviteľ Slovenska. Liptovská Teplička si odniesla ocenenie za komplexný trvalo udržateľný rozvoj dediny mimoriadnej kvality v súlade s mottom súťaže „Budúcnosť cestou spoločenských inovácií“. Ocenenie bolo formulované takto: „Okúzljuje všestranným rozvojom, ktorý sa snaží vyhovieť požiadavkám na poľnohospodárstvo, výstavbu, sociálny, ekonomický a ekologický rozvoj. Príkladným je jednoznačný prechod na biologicko-ekologické hospodárenie na lúčach a pasienkoch už v prvých okamihoch rozvoja obce, čo poukazuje na zodpovedný prístup k zachovaniu aj v európskom meradle jedinečnej kultúrnej krajiny. Vysokou mierou oslovujú aj ďalšie

Starosta obce Liptovská Teplička v stánku obce (foto: archív obce)

aktivity, ako miestne komunikácie obmedzené uvedomením spôsobom, úspešné turistické iniciatívy, prierezové prístupy k obehu produktov, angažovaná starostlivosť o tradície, mimoriadne inovatívna škola, výrazné otvorenie sa pre moderné informačno-komunikačné médiá prostredníctvom vlastnej miestnej televízie s týždňovým regionálnym programom a v neposlednom rade príkladná spolupráca s rómskou komunitou, ktorá tvorí 25 % miestneho obyvateľstva a ktorú sa obec snaží integrovať, ale nie asimilovať.“

Rada by som ešte uviedla, že pri organizovaní súťaže Dedina roka sú pre nás cenné skúsenosti našich susedov – najmä českých a poľských, s ktorými máme dlhoročnú bohatú spoluprácu. V Českej republike má sú-

ťaž Vesnice roka podstatne dlhšiu tradíciu. Uskutočňuje sa každý rok a teší sa veľkej obľube. Obce sa uchádzajú o Zlatú stuhu víťaza, Modrú stuhu (za spoločenský život), Zelenú stuhu (za starostlivosť o zeleň a životné prostredie), Oranžovú stuhu (za spoluprácu obce a poľnohospodárskeho subjektu), Bielu stuhu (za činnosť mládeže) – a to všetko najprv na regionálnej úrovni, potom na národnej. V poslednom roku bolo prihlásených viac ako 300 záujemcov do súťaže, kým u nás len okolo dvadsať. V Česku je zjavne silnejšia motivácia. Víťazné a ocenené obce dostanú na svoje projekty obnovy vyššie dotácie ako u nás – víťazná obec milión korún, ostatné podľa ocenenia niekoľko stotisíc. Určite veľkú rolu hrá aj spoločenské ocenenie – starostov obcí spolu s manželkami prijíma prezident na Pražskom hrade. Po odbornej stránke sú vďaka dobrým referenciám zapájaní do mnohých projektov. U našich susedov je táto situácia aj dôsledkom celkovej spoločenskej a finančnej podpory vidieka. V prospech Programu obnovy venkova je v rozpočte štátu vyčleňovaných už viac ako pätnásť rokov od sto do päťsto miliónov českých korún ročne. U nás len od päť do tridsať miliónov slovenských korún. Výsledky stavebnej obnovy vidieka sú už tak rozsiahle a podnetné, že Spolok pro obnovu venkova a Zlínsky kraj sa rozhodli vytvoriť ďalšiu príležitosť na propagovanie pôsobivých príkladov, v ktorých sú skúsené odborné znalosti so vzťahom k vidieckemu prostrediu, a založili – zatiaľ – na regionálnej úrovni – súťaž Zlatá cihla venkova.

U našich poľských susedov je situácia odlišná. Súťaž na národnej úrovni nemajú, ani Program obnovy dediny. Sú tam ale vyvinuté silné regionálne štruktúry, ktoré sa zapájajú do tohto diania a na úrovni samosprávnych krajov (vojewództiev) je najaktívnejšie Opolské. Súťaží sa tam v troch kategóriách – o najkrajšiu dedinu, o najkrajšie gazdovstvo a o najlepší projekt obnovy. Finančné zdroje na súťaž ako aj na Program obnovy dediny sú vyčleňované v rozpočte Opolského vojvodstva. Tento región je aktívny a zviditeľnený v európskom meradle, jeho predstaviteľ Ryszard Wilczyński je dlhoročným podpredsedom Európskeho pracovného spoločenstva a posledne bolo práve Poľsko hostujúcou krajinou Európskeho kongresu obnovy vidieka.

Vidiek je komplex zložitých sociálno-ekonomických a krajinnno-ekologických vzťahov, ktoré je nutné vnímať integrované. K riešeniu problémov vidieka treba pristupovať ináč ako k sídelným aglomeráciám a uplatňovať metódy, postupy a modely vhodné a šetrné k tomuto prostrediu. Navyše v časoch silnejúcich globalizačných trendov je vysoko aktuálna otázka zachovania miestnej identity a tradícií, udržania významných charakteristických črt krajiny vyplývajúcich z historického dedičstva, prírodného usporiadania a ľudskej činnosti.

V našich postupoch pri aplikácii súťaže a myšlienok obnovy dediny sa snažíme vniesť tieto aspekty do projektov a realizácií obcí. Súťaž považujeme za jednu z veľkých šancí pozitívnej propagácie vidieka a slovenskej dediny smerom navonok. Často ide o skromnosť, málo odvahy a skúseností na prihlásenie sa do súťaže.

Prezentácia výsledkov súťaže Dedina roka 2007 na výstavných paneloch SAŽP (foto: archív SAŽP)

Presvedčame starostov, že nemajú čo stratiť, môžu len získať – ak iné nie, tak aspoň nové podnety, nápady, vedomosti, partnerov.

Dedina roka 2009

Po štyroch ročníkoch súťaže je možné skonštatovať, že na Slovensku je veľa obcí, ktoré môžu byť príkladom úspešného budovania občianskej spoločnosti; obce sa rozvíjajú aj po ekonomickej stránke, snažia sa efektívne hospodáriť a spolupracovať s miestnymi podnikateľmi, dominuje v nich starostlivosť o školské a predškolské zariadenia, pričom sa úspešne rozvíja a podporuje hlavné regionálne a environmentálne výchovy. V mnohých obciach sa venujú sociálnej oblasti – nielen starostlivosti o marginalizované a neprispôsobivé skupiny obyvateľstva hľadaním možností ich zamestnania, ale aj o dôchodcov realizáciou komplexných systémov sociálnej a zdravotnej starostlivosti. Množstvo obcí vyniká v oblasti udržiavania ľudových tradícií a folklóru, dominuje v nich aktívna účasť občanov na živote obce, obce sú schopné získavať finančné zdroje z rôznych podporných fondov a nadácií.

Na druhej strane však v obciach ešte vo veľkej miere zaostáva starostlivosť o celkový vzhľad obce, obce majú medzery v uplatňovaní adekvátneho stavebného poriadku či regulatívov vo výstavbe. Preto v hodnotení tohtoročnej súťaže bude zohrávať významnú úlohu už aj vizuálna stránka obce, lebo túto najviac hodnotia tam prichádzajúci návštevníci a cez ňu obec prispieva k zachovávaniu vlastnej identity, ako aj charakteristického vzhľadu vidieckeho sídla a krajiny.

O tomto všetkom budú hovoriť účastníci konferencie venovanej 10-ročnému fungovaniu Programu obnovy dediny na Slovensku, ktorá sa bude konať začiatkom marca v zariadení SAŽP na Teplom Vrchu. Jej usporiadatelia, ako aj ďalší partneri projektu Súťaž Dedina roka, sa už teraz tešia na jej nastávajúci ročník dúfajúc, že nielen obce v hojnejšom počte prejavia záujem o túto súťaž, ale že nastane aj vyššia motivácia o účasť v nej, ako aj celkovo priaznivejšia situácia pre realizáciu projektov obnovy obcí. A možno nám v budúcnosti pri tom pomôžu naši zahraniční partneri z Európskeho pracovného spoločenstva, pretože Slovensko dosiahlo aj v tejto štruktúre významný posun – vďaka vysokej angažovanosti nášho zástupcu Ing. I. Cimermanovej v tejto organizácii, ale iste aj vďaka výnimočnému umiestneniu Liptovskej Tepličky, bol navrhnutý zástupca za Slovensko za podpredsedu tejto organizácie. Všetky informácie o 5. ročníku súťaže Dedina roka 2009 nájdete na www.sazp.sk.

Ing. arch. Anna Kršáková, riaditeľka
Centra starostlivosti o vidiecke životné prostredie SAŽP

